

Soobshchenie TASS po povodu deklaratsii Polskogo Pravitelstva ot 25 fevralya s.g. [The TASS report on the declaration of the Polish Government of February 25 this year] (1943). *Pravda*, 61 (3 marta), 4. Retrieved from <http://mpgu.su/wp-content/uploads/2020/04/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0-%E2%84%9661-%D0%BE%D1%82-3.03.1943.pdf> [in Russian].

Khrenov, I. A. & Kovalskiy, V. T. (Ed.). (1974). *Dokumenty i materialy po istorii sovet-sko-polskikh otnosheniy* [Documents and materials on the history of Soviet-Polish relations]. (Vol. VIII: Yanvar 1944 g. – dekabr 1945 g.). Moskva: Nauka, 684 s. Retrieved from <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/99905> [in Russian].

Pisuliński, J. (2009). *Przesiedlenie ludności ukraińskiej z Polski do USRR w latach 1944-1947*. Rzeszów, 588 s. [in Polish].

Sowa, A. L. (1998). *Stosunki polsko-ukraińskie. 1939-1947. Zarys problematyki*. Kraków, 342 s. [in Polish].

Stanisławska, S. (Red. nauk.). (1965). *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej: zbiór dokumentów*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. 626 s. [in Polish].

Отримано: 20.02.2022

DOI 10.32626/2309-2254.2022-35.140–149

УДК [94:314.1(=411.16)]:791(437)

СЛЕСАРЕНКО Андрій – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету, вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, індекс 33000, Україна (avslesarenko@ukr.net)

ORCID 000-0001-7648-4003

SLESARENKO Andrij – Candidate of Historical Science, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World History of Rivne State University of Humanities, 12 Bandery Street, Rivne, index 33000, Ukraine (avslesarenko@ukr.net)

МИХАЛЬЧУК Роман – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету, вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, індекс 33000, Україна (r.mychalchuk@ukr.net)

ORCID 000-0001-9313-4830

MYCHALCHUK Roman – Candidate of Historical Science, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World History of Rivne State University of Humanities, 12 Bandery Street, Rivne, index 33000, Ukraine (r.mychalchuk@ukr.net)

Бібліографічний опис статті: Слесаренко, А., Михальчук, Р. (2022). Голокост у чехословацькому кінематографі 1960-х років: мистецький та суспільний аспекти. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, (35), 140–149.

ГОЛОКОСТ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ 1960-х РОКІВ: МИСТЕЦЬКИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати висвітлення теми Голокосту у творчості чехословацьких кінорежисерів «нової хвилі» 1960-х років, показати мистецький та суспільний виміри кінофільмів. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, системності та використання загальнонаукових методів дослідження. Методом збору та аналізу інформації є візуальний аналіз. Використовується інтерпретація змісту кінокартин та їх ідей, застосовується метод дискурс-аналізу. **Наукова новизна** полягає у тому, що здійснено спробу дослідження висвітлення теми Голокосту у кінофільмах чехословацьких режисерів 1960-х років у мистецькому та суспільному аспектах. Проаналізовано публічні демонстрації та показано кількість глядачів досліджуваних стрічок у кінотеатрах, телетрансляції картин Чеським телебаченням, присутність і перегляди на відеоресурсі YouTube. **Висновки.** Висвітлюючи ті чи інші аспекти Голокосту у контексті Другої світової війни, чехословацькі режисери «нової хвилі» поставили перед глядачем непрості питання: чи можлива непокора абсолютній владі, чи виправдана фашизація світу заради спокою мас та що є власне справедливість? Режисери фокусуються на індивідуальному людському досвіді війни. Єврейська тема у кінофільмах дозволила максимально загострити поставлену в них моральну проблематику. Творчість режисерів 1960-х років безумовно вплинула сьогодні та впливає на формування пам'яті про Голокост у чеському і словацькому суспільстві, сприяла визнанню Катастрофи, як особливої трагедії євреїв, на державному рівні. Досліджувані кінострічки отримали фахове та суспільне визнання, стали «золотою класикою» чехословацького кінематографу. Американську премію «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою 1966 р. та приз на міжнародному кінофестивалі у Каннах (Франція) отримав фільм «Магазин на площі».

Ключові слова: Чехословаччина, Голокост, кінематограф, чехословацька «нова хвиля».

THE HOLOCAUST IN CZECHOSLOVAKIA FILMS OF THE 1960s: ARTISTIC AND SOCIAL ASPECTS

Abstract. *The purpose of the study* is to analyze the coverage of the Holocaust in the works of Czechoslovak filmmakers of the “new wave” of the 1960s, to show the artistic and social dimensions of films. **The research methodology** is based on the principles of historicism, objectivity, systematicity and the use of general scientific research methods. The method of collecting and analyzing information is visual analysis. Interpretation of the content of films and their ideas is used, the method of discourse analysis is applied. **The scientific novelty** lies within an attempt made to study the coverage of the Holocaust in the films of Czechoslovak directors of the 1960s in artistic and social aspects. The number of public demonstrations and the number of spectators of the studied films in cinemas, their TV broadcasts on Czech television, the presence and views on the YouTube video resource have been analyzed. **Conclusions.** Highlighting certain aspects of the Holocaust in the context of World War II, Czech and Slovak directors of the “new wave” asked the audience some difficult questions: is it possible to disobey absolute power, is fascism justified to the world for the peace of the masses and what is justice itself? The directors focus on the individual human experience of war. The Jewish theme in the films helped to exacerbate the moral issues posed by them. The studied films received professional and public recognition, be-

came the "golden classics" of Czech and Slovak cinema. The American Academy Award for Best Foreign Language Film in 1966 and the prize at the Cannes International Film Festival (France) went to "The Shop on Main Street".

Key words: *Czechoslovakia, Holocaust, cinema, Czechoslovakian "new wave".*

Постановка проблеми. Лібералізація 1960-х років характеризувалася поверненням єврейської тематики у суспільний дискурс Чехословаччини, особливо стосовно Другої світової війни. Комуністична влада активно використовувала думку євреїв щодо фашизму і німецького реваншизму, тоді як політичні висловлювання на інші теми замовчувались або їй заборонялись (насамперед, готвальдівські репресії 1950-х років). Доба «Празької весни» 1968 р. наочно продемонструвала визнання Голокосту, як особливої трагедії євреїв, що було доведено на державному рівні спорудженням меморіалу в Терезині з переліком євреїв, що загинули (Bednařík, 2016, s. 78–79).

Тема Голокосту представлена у чехословацькому кінематографі достатньо широко. Особливої уваги заслуговують кінофільми 1960-х років про Другу світову війну, в яких прослідковується тема Катастрофи. Це період розквіту чехословацького кінематографу, час «нової хвилі». Для творчості режисерів «нової хвилі» характерним є розмаїття жанрів: лірика, комедія, трагікомедія, гротеск, історичне кіно. Часто використовувалися експресіоністські і сюрреалістичні мотиви кафкіанського типу, чорний гумор, імпровізація та ретельно продумані діалоги головних героїв.

Аналіз джерел та останні дослідження. Чехословацьке кіно 1960-х років вивчала український кінокритик Лариса Брюховецька (Брюховецька, 2011). До теми висвітлення Голокосту у чеському кінематографі звертали ся у своїх публікаціях журналіст Мартін Мікуле (Mikule, 2005), кінокритик Барбара Слезаківа (Slezakova, 2011), дослідник Петр Беднаржік (Bednařík, 2012, 2016) (Карлів університет, м. Прага). Особливо відзначимо статтю американської дослідниці Тетяни Ліхтенштейн (Lichtenstein, 2016) (Університет штату Техас, м. Остін) «Це не моя вина, що я – єврей. Євреї, чехи та пам'ять про Голокост в кіно 1949–2009 рр.» та монографію Шарки Сладовнікової (Sladovnikova, 2018) «Голокост в чехословацькому і чеському ігровому кіно». Окрім вивчення мистецьких складових необхідне також вивчення суспільного і фахового резонансу досліджуваних кінофільмів. Загалом, зазначена проблема ще не знайшла комплексного висвітлення. Отже, є необхідність проведення дослідження названої теми. Джерельну основу дослідження складають кінофільми режисерів 1960-х років. При підготовці статті використано праці кінокритиків, інтернет-матеріали та відеоресурс YouTube.

Мета статті – з'ясувати особливості висвітлення теми Голокосту у творчості режисерів 1960-х років: Збінека Бриниха (1927-1995), Яна Немеца (1936-2016), Яна Кадара (1918-1979), Ельмара Клоса (1910-1993) та Юрая Герца (1934-2018). Кінострічки про Другу світову війну стали для режисерів віховими, принесли їм професійний та суспільний успіх.

Виклад основного матеріалу. Основою для сюжету фільму З. Бриниха «Ешелон з раю» («Transport z ráje») (1962 р.) слугував реальний історичний факт. У серпні-вересні 1944 р. німецький режисер Курт Геррон для комісії Червоного Хреста відзняв у Терезині (тут у роки Другої світової війни німці розмістили показове «гетто») пропагандистський фільм-казку «Фюрер дарує євреям місто» (Gerron 1945). Для цього в гетто навіть відкрили відділення справжнього банку! А жителів гетто використовували для масовки. Згодом з'ясувалося, що їх надто багато, і комісія може висловити незадоволення перенаселенням. Було ухвалено рішення: всі «зайві» елементи відправити в Освенцім. Проте виникла проблема: керівник юденрату відмовився підписувати список тих, кого мали відправити. Цей момент вирішили власне німецьким прагматизмом – старого керівника в камеру, а новим став його заступник. А щоб на майбутнє таких неподобств не було, йому пояснили, що потяг може вивезти і його. Вражає те, що жителі гетто не хотіли вірити в чутки про Освенцім. Вони надіялися на майбутнє, виношували плани. І лише один знайшов у собі мужність помінятися номерами з юнаком і поїхати в Освенцім замість нього. Завантаживши вагони, що відбувалося строго й організовано, есесовці стали дуже ввічливими, а дізнавшись, що один із пасажирів у минулому генерал рейхсвера, шляхетно залишили його в гетто. Щоправда, розраховувався за цю шляхетність нещасний старий, якого взяли для рівного рахунку. І транспорт відійшов. Як відійшов реальний ешелон у жовтні 1944 р., в якому був етапований Курт Геррон та інші учасники зйомок фільму-казки. Етапований з поміткою «повернення є небажаним». І цей ешелон був одним із останніх з пунктом призначення Освенцім.

Жодних крематоріїв, трупів, знущань й інших жакіть війни у «Ешелоні з раю» ми не побачимо. За увесь фільм есесівці лише здійснять два постріли. Навіть замість жакливих бараків – цегляні казарми. Але атмосфера фільму наскрізь переповнена жахом і страхом (Врунпуч, 1962).

«Ешелон з раю» став одним з небагатьох фільмів «нової хвилі», який могли побачити глядачі радянської України. Фільм демонструвався в українському прокаті у 1963 р. Рекламний плакат фільму намалювали художники В. Калуцький (1936-2001) та Ю. Чеканюк (1938-2001). Плакат було надруковано на Київській фабриці офсетного друку у двох форматах кольорового друку: 83×63 (10 тис. прим.) та 40,6×53,3 (8 тис. прим.) (Гутник, 2018, с. 49–50).

Друга кінострічка Бриниха «... А п'ятий вершник – Страх» («... a ráty jezdec je Strach») (1964 р.) розпочинається з оголошення: «Швидко і точно передавайте інформацію за телефоном 44-8-11 – це гарантує вашу безпеку». Це звернення до населення звучить на екрані у перші хвилини. Ефект постійно працюючого радіо, що зомбує слухачів, буде присутнім упродовж усього фільму. Співпраця, порядок, наслідування великого вождя-фюрера; інакомислячі мають бути виявлені та знищені. В'язке, липке відчуття страху, що притаманне тоталітарному суспільству, чітко відчувається з перших кадрів.

Головний герой стрічки – доктор-єврей середнього віку, якому нацисти заборонили практикувати, і тепер він працює на складі, де зберігається конфіс-

коване у євреїв майно (Врунш, 1964). Саме до нього, доктора Брауна, звертаються з проханням врятувати пораненого учасника опору. Після болісних коливань і суперечок із совістю доктор виймає кулю, вимагаючи, щоб його більше не турбували. Але хворому потрібен морфій, і знову після суперечки з самим собою Браун вирушає на його пошуки. Під час цієї неймовірної, абсурдної мандрівки він потрапляє чи то у бордель, чи то у клуб, якийсь бар, де веселі люди намагаються абстрагуватися від того, що відбувається, за допомогою алкоголю та музики. Діставши морфій, Браун повертається до себе додому. У фільмі є сюжет про жителів під'їзду. На їхньому прикладі ми бачимо своєрідний зріз суспільства окупації, що складається з колоритних персонажів. Нацистський шпигун, заможна сім'я адвоката, яка розпадається, та напівбожевільна вчителька музики... А вночі, за анонімним дзвінком, починається обшук, під час якого і розкриваються образи сусідів. Трагічний фінал неминучий. По суті фільм є виразом єврейському суспільству, яке заплатило страшну ціну за збереження свого благополуччя. Соціум приніс у жертву тих, кого вимагав молох нацизму. Тим чи іншим чином винними були всі його члени.

Експериментальні «Діаманти ночі» («Démanty noci») (1966 р.) Я. Немеца розповідають про втечу двох підлітків-євреїв з концтабору, які продираються крізь поля та ліси, знаючи одне – зупинка означає смерть (Немес, 1966). У стрічці постійно використовуються рефрени. У сюжет, порушуючи його лінійність, вкраплені спогади про минуле до втечі. Закінчується втеча героїв ув'язненням: їх полонила група старих, що вийшла юрбою на полювання. Старі упиваються своїм старечим всевладдям, немов би «віддають» молодості за свою ущербність. Місцевий нацистський офіцер наказує старим – якщо вже взяли зброю до рук – стріляйте в них. Знову, як на початку фільму, лунають постріли, хлопці неушкоджені біжать у лісі. Це можна інтерпретувати двоюко: або старі, які по суті не є вбивцями, просто вирішили полоскотати хлопцям нерви і стріляли у повітря. Або герої дійсно вмерли – від смерті не втечеш.

У стрічці є вражаюча сцена: герої доходять до якогось хутора. Один хлопець заходить у дім. На кухні жінка варить суп. Він мовчки дивиться на неї. Йде монтажна нарізка того, «що було насправді» і того, що уявляється хлопцю та жінці, чи їм обом: а уявляється їм вбивство. Їм зрозуміло, що стане з жінкою, якщо вона не поділиться їжею. Слова не промовляються, все зрозуміло без них. Сцена нездійсненого вбивства повторюється знову і знову. Значення цієї сцени змінюється кілька разів впродовж хвилини (використовується монтажний ефект Кулешова): коли кадри вбивства слідує за кадрами, що зображають хлопця, у сцені читається відчайдушна рішучість. Коли кадри смерті йдуть після кадрів з жінкою, що стоїть біля плити, сцена пронизана відчайдушним страхом. Коли ця сцена слідує за двома наступними планами (перший план зображає, як жінка добровільно нарізає хліб, другий план показує хлопця, що мовчки дивиться на цей процес) – сцена вбивства фарбується у кольори сорому і в той же час полегшення (Немес, 1966).

Веризм та психологізм вплинули на фільм «Магазин на площі» («Obchod na korze») (1966 р.), режисери якого Я. Кадар і Е. Клос поставили глядача перед принциповою дилемою моральної відповідальності людини, що зазнає тиску влади. Фільм – рефлексія на тему історії «звичайної людини», непоганого хлопця, який нікому не зробив зла. Він абсолютно несподівано отримує «подарунок долі», за який доведеться платити чужою та своєю кров'ю.

Події фільму відбуваються в роки війни у Словаччині. Нова провінційна нацистська влада в межах програми аризації пропонує місцевому теслі Антоніну (Тоно) Бртко забрати невеликий галантерейний магазин у старої та довірливої єврейки Розалії Лаутман (зіграла польська акторка, уродженка Одеси, Іда Камінська (1899-1980). Бідному Тоно нібито посміхається доля. Його жадібний шурина, місцевий функціонер Глінківської словацької народної партії, має право призначати арійських «опікунів» над єврейською власністю. Дружина Тоно сподівається, що скоро магазин принесе їм прибуток та вони стануть багатими. Проте згодом Тоно розуміє, що магазин – надзвичайно бідний, але не може сказати дружині правду через її жорсткий характер.

Фільм «Спалювач мерців» («Spalovač mrtvol») (1968 р.) режисера Ю. Герца – це психологічний трилер про те, як політичне безумство (нацизм) перетворюється у безумство клінічне, що робить з «маленької» добродушної людини монстра, серійного вбивцю, який вбиває свою дружину та дітей. Тема фільму є глибшою, ніж злочинні події, пов'язані з подіями у Чехословаччині кінця 1960-х – це теми зради, угодовства зі злочинною владою й виправдання смерті. Чорно-біла картина, зроблена у стилі артхаус з прекрасною авангардною для 1960-х років операторською роботою, створювала у глядача похмурий містичний настрій. Тлом такого настрою слугують тибетські вірування, зокрема знаменита «Книга мертвих» (Бардо тьодол), що були у пошани в естетиці нацистської Німеччини.

Головний персонаж стрічки «Спалювач мерців» – співробітник празького крематорію, від імені якого велася розповідь. Образ цієї начебто людини створив один із кращих чеських акторів того часу Рудольф Грушинський Старший (1920-1994). Хто ж такий цей Карел з дивним прізвиськом Копфркінгль й про що говорить нам історія його життя? Перед нами доволі гладкий, зовні шляхетний чех, зразковий сім'янин, одружений на єврейці Марії-Лакме та має від неї двох дітей. Він надзвичайно турботливий та уважний. Боготворить дружину, сина та дочку, дарує їм подарунки за будь-якої нагоди.

Карел естетизує обряд прощання з померлими (затишна обстановка і прекрасна музика в залі очікування), посилаючись при цьому на мудрість тибетських монахів. Усе чітко і педантично як на вокзалі, від прибуття до графіку сеансів спалення покійних. У печах для кремації, чистота, акуратність і продумана кожна деталь.

Повз Копфркінгля проходять драматичні доленосні події для його країни, такі як Мюнхен та окупація Судетів. До окупації, що насувається, головний герой ставиться байдуже: «Зрештою, якщо добре пошукати, у кожного з

нас знайдеться крапля німецької крові». Пізніше він заявляє: «Німецький народ, як і наш, чекає успішне майбутнє, і воно чекає передусім тих, у кого у жилах тече німецька кров» (Herz, 1968).

Наступає момент, і Копфркінглу пропонують вступити до лав чеських фашистів. Його переконують, що це важливо та надасть переваги, а саме – місце директора крематорію і привілейовані дівчата в борделі. Карел погоджується, після чого починається стрімкий процес моральної деградації та розкладу особистості. Вперше він механічно піднімає руку у фашистському привітанні, однак потім починає це робити все більш захоплено, переконано, так само він виконує побажання нових господарів життя. Йому натякають, що його дружина єврейка і тому він не зможе зробити за окупації кар'єри. Він вбиває дружину, чуттєво говорить про її передчасну смерть, але раптом у його голосі проявляються інтонації Гітлера, і він говорить про швидку перемогу в Європі нового порядку. В подальшому вже прямо в крематорії він вбиває сина, заманює і дочку, якій, щоправда, вдалося втекти.

Стан Карела з часом усе більше погіршується, відповідно похмуришою стає атмосфера сюжету, що нагадує паноптикум. І виникає думка про другий план змісту. Адже хвороба головного героя, схоже, стає результатом відмирання совісті за гітлерівської окупації. Поповнивши лави гітлерівців, він став ненормальним, відповідно, нацизм – це безумство, фізична, психічна і моральна аномалія. У цьому вирок не лише нацизму, але й будь-якій тоталітарній системі. Однак весь фокус у тому, що Копфркінгл не гине. Він їде кудись у невідомість, відповідно, подібні «герої» зберігаються як родючий ґрунт для нелюдських соціальних експериментів.

Вищевказані кінострічки отримали фахове та суспільне визнання, стали «золотою класикою» чехословацького кінематографу. У 1963 р. фільм «Ешелон з раю» був нагороджений премією «Золотий Леопард» на міжнародному кінофестивалі в Локарно. Премію «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою 1966 р. та приз на міжнародному кінофестивалі у Каннах отримав «Магазин на площі». Гран-прі міжнародного кінофестивалю у Мангеймі здобули «Діаманти ночі». У 1973 р. на каталонському фестивалі приз за головну роль у фільмі «Спалювач мерців» отримав Р. Грушинський та оператор С. Мілота.

Дані щодо кількості демонстрацій та кількості глядачів у кінотеатрах Чехії та Словаччині від дати прем'єри до 1995 р. окремих досліджуваних стрічок є такими. «Діаманти ночі»: кількість показів – 734, кількість глядачів – 76001; «Спалювач мерців» – відповідно 4692 та 590242; «Магазин на площі» – 7250 та 693638 (Březina, 1996, s. 425).

«Магазин на площі» визнано кращим словацьким фільмом ХХ ст. (Анкета-2000: анкета словацьких кінокритиків та журналістів, 2000 р.) (Mikušova, 2018). Цей фільм посів друге місце зі ста кращих чеських і словацьких фільмів за 100 років історії чехословацького кінематографу (Чесько-словацький Проєкт 100, 1999 р.). «Діаманти ночі» зайняли 7 місце, «Спалювач

мерців» разом із стрічкою Їржі Менцеля «Потяги під особливим наглядом» – 8-е, «... А п'ятий вершник – Страх» – 43-е (Lukešova, Lukeš, 1999).

Варто зазначити, що окупація Чехословаччини військами п'яти держав-учасниць ОВД у 1968 р. та прихід до влади Г. Гусака у 1969 р. детермінували вилучення з кінопрокату цілої низки фільмів – як документальних, так і художніх, як чехословацьких, так і зарубіжних. Чорно-біла естетика, неоднозначність сюжетних ліній, напівтони «нової хвилі» опонували мажорній картині світу «нормалізаторів». Так, наприклад, «Спалювач мерців» Герца буде вилучено з прокату у 1973 р., «Магазин на площі» заборонили після еміграції Кадара до США.

Перемога режиму «нормалізації» знаменує кінець «нової хвилі» кінематографії 1960-х років. Цей розділ був завершений. Однак історія «нової хвилі» буде цікавими людей, а твори, які вона залишила, будуть знову і знову знаходити відгук у серцях глядачів. Після 1989 р. фільми повернулися до кінотеатрів і телебачення.

Досліджувані стрічки достатньо популярні і в сучасних глядачів. Чеське телебачення досить часто їх транслює, зокрема канали «Чеське телебачення 2» і «Чеське телебачення Арт», останні покази: «Спалювач мерців» (24 листопада 2019 р., «Чеське телебачення 2»), «Магазин на площі» (2 січня 2020 р., «Чеське телебачення 2»), «... А п'ятий вершник – Страх» (19 січня 2020 р., «Чеське телебачення Арт»), «Ешелон з раю» (2 лютого 2020 р., «Чеське телебачення Арт»), «Діаманти ночі» (22 березня 2020 р., «Чеське телебачення Арт»).

Здійснений нами аналіз свідчить, що на відеоресурсі YouTube представлені повні версії фільмів (чеськомовний контент): «Ешелон з раю», «... А п'ятий вершник – Страх» та «Діаманти ночі». За кількістю переглядів лідирує фільм «...А п'ятий вершник – Страх» (38 тис.) (опубліковано 9 травня 2020 р.), далі йдуть – «Діаманти ночі» (17 тис.) (опубліковано 31 травня 2018 р.) та «Ешелон з раю» (1 тис.) (опубліковано 13 жовтня 2020 р.). Інші стрічки представлені фрагментарно. Так, уривок з фільму «Спалювач мерців» під промовистою назвою «Вбивство Лакме» набрав 66 тис. переглядів (оприлюднено 10 березня 2016 р.), уривок з фільму «Магазин на площі» під назвою «Гардист у корчмі» – 24 тис. (оприлюднено 24 лютого 2015 р.) (Spalovač mrtvol, 1968; Obchod na korze, 1966).

Висновки. Висвітлюючи ті чи інші аспекти Голокосту у контексті Другої світової війни, чехословацькі режисери «нової хвилі» поставили перед глядачем непрості питання: чи можлива непокора абсолютній владі, чи виправдана фашизація світу заради спокою населення та що є власне справедливість? Режисери фокусуються на індивідуальному людському досвіді війни. Єврейська тема у кінофільмах дозволила максимально загострити поставлену в них моральну проблематику. Творчість режисерів 1960-х років безумовно вплинула та впливає сьогодні на формування пам'яті про Голокост у чеському і словацькому суспільстві, сприяла визнанню Катастрофи, як особливої трагедії євреїв, на державному рівні. Досліджувані кінострічки отримали фа-

хове та суспільне визнання, стали «золотою класикою» чехословацького кінематографу. Американську премію «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою 1966 р. та приз на міжнародному кінофестивалі у Каннах (Франція) отримав фільм «Магазин на площі».

Список використаних джерел і літератури:

Брюховецька Л. (2011). *Кіномистецтво*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Логос, 391 с.

Гутник, Л. (2018). *Український кіноплакат 1947-1994 років з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*: наук. каталог. Київ: Академкнига, 576 с.

Bednařík, P. (2012). Jews in Czech film and television production during normalization. *The representation of the Shoah in literature and film in Central Europe 1970s and 1980s.* / Ed. J. Holy. Praha: Akropolis, 207–216.

Bednařík, P. (2016). Tematika holocaustu v československé filmové a televizní tvorbě v letech 1963-1967. *Předjari. Československo 1963-1967: sborník* / Eds. J. Petraš, L. Svoboda. České Budějovice, Praha: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 78–79.

Březina, V. (1996). *Lexikon českého filmu*. Praha: Cinema, 530 s.

Brynych, Z. (1962). *Transport z raju*. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 93 min.

Brynych, Z. (1964). *...a páty jezdec je Strach*. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 100 min.

Gerron, K. (1945). *Der Fühler schenkt den Juden eine Stadt*. Deutschland. Der Regisseur K. Gerron. 17 min.

Herz, J. (1968). *Spalovač mrtvol*. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Herz. 96 min.

Kadar, J. & Klos, E. (1966). *Obchod na korze*. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Kadar, E. Klos. 128 min.

Lichtenstein, T. (2016). It is not my fault that you are Jewish!» Jews, Czech, and memory of the Holocaust in film, 1949-2009. *Dapim: Studies on the Holocaust*, Vol. 30 (2), 117–141.

Lukešova, I. & Lukeš, J. (1999). Top 100 československého filmu. *Uh.cz*.p100. URL: <http://www.uh.cz.p100/p100/anketa.htm> (дата звернення: 16.02.2021).

Mikule, M. (2005). Collaborators, heroes and victims: The Holocaust as portrayed in Czech film. *Radio.cz*. Leden 28. URL: <http://www.radio.cz> (дата звернення: 12.02.2021).

Mikušova, M. (2018). *Obchod na korze*. Filmové svedomie maleho človeka. *Films.sk*. URL: <http://www.films.sk> (дата звернення: 15.02.2021).

Němec, J. (1964). *Démanty noci*. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Němec. 63 min.

Obchod na korze. (1966). Gardista v krčme. URL: www.youtube.com/watch?v=gY2ro_wsnAg (дата звернення: 15.02.2021).

Sladovnikova, Š. (2018). *The Holocaust in Czechoslovak and Czech Feature Films*. Stuttgart: Book on Demand, 166 s.

Slezakova, B. (2011). Terezínske ghetto jako mozaika příběhů a osudů. *Koncentračnícky film – Transport z raje* (r. Z. Brynych, 1962). 25fps.cz. Prosinec 25. URL: <http://www.25fps.cz> (дата звернення: 14.02.2021).

Spalovač mrtvol. (1968). Co abych tě, draha, oběsil» (vražda Lakme). URL: http://www.youtube.com/watch?v=gY2ro_wsnAg (дата звернення: 16.02.2021).

References:

- Brjuchovec`ka L.** (2011). *Kinomystectvo* [Cinematography]: navch. posib. dlja stud. vjtych. navch. zakl. Kyiv: Logos, 391 s. [in Ukrainian].
- Gutnyk, L.** (2018). *Ukrajins`kyj kinoplakat 1947-1994 rokov z fondiv Nacional`noji biblioteki Ukrajiny im. V. I. Vernads`koho* [The Ukrainian film poster of 1947-1994 from the funds of the Vernadsky National Library of Ukraine]: *nauk. katalog*. Kyiv: Akademknyga, 2018. 576 s. [in Ukrainian].
- Bednařik, P.** (2012). Jews in Czech film and television production during normalization. *The representation of the Shoa in literature and film in Central Europe 1970s and 1980s.* / Ed. J. Holy. Praha: Akropolis, 207–216. [in English].
- Bednařik, P.** (2016). Tematika holocaustu v československe filmove a televizni tvorbě v letech 1963-1967. *Predjari. Československo 1963-1967: sbornik* / Eds. J. Petraš, L. Svoboda. České Budějovice, Praha: Jihočeske muzeum v Českých Budějovicích, Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 78–79. [in Czech].
- Březina, V.** (1996). *Lexikon českého filmu*. Praha: Cinema, 530 s. [in Czech].
- Brynych, Z.** (1962). *Transport z raju*. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 93 min. [in Czech].
- Brynych, Z.** (1964). *...a pátý jezdec je Strach*. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 100 min. [in Czech].
- Gerron, K.** (1945). *Der Fühler schenkt den Juden eine Stadt*. Deutschland. Der Regisseur K. Gerron. 17 min. [in German].
- Herz, J.** (1968). *Spalovač mrtvol*. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Herz. 96 min. [in Czech].
- Kadar, J. & Klos, E.** (1966). *Obchod na korze*. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Kadar, E. Klos. 128 min. [in Czech].
- Lichtenstein, T.** (2016). It is not my fault that you are Jewish!» Jews, Czech, and memory of the Holocaust in film, 1949-2009. *Dapim: Studies on the Holocaust*, Vol. 30 (2), 117–141. [in English].
- Lukešova, I. & Lukeš, J.** (1999). Top 100 československeho filmu. Uh.cz.p100. Retrieved from <http://www.uh.cz.p100/p100/anketa.htm> [in Czech].
- Mikule, M.** (2005). Collaborators, heroes and victims: The Holocaust as portrayed in Czech film. Radio.cz. Leden 28. Retrieved from <http://www.radio.cz> [in Czech].
- Mikušova, M.** (2018). *Obchod na korze*. Filmove svedomie maleho cloveka. Films.sk. Retrieved from <http://www.films.sk> [in Slovak].
- Němec, J.** (1964). *Démanty noci*. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Němec. 63 min. [in Czech].
- Obchod na korze*. (1966). Gardista v krčme. Retrieved from http://www.youtube.com/watch?v=gY2ro_wsnAg [in Slovak].
- Sladovníkova, Š.** (2018). *The Holocaust in Czechoslovak and Czech Feature Films*. Stuttgart: Book on Demand, 166 s. [in English].
- Slezakova, B.** (2011). Terezinske ghetto jako mozaika příběhů a osudů. Koncentračnícky film – Transport z raje (r. Z. Brynych, 1962). 25fps.cz. Prosinec 25. Retrieved from <http://www.25fps.cz> [in Czech].
- Spalovač mrtvol*. (1968). Co abych tě, draha, oběsil» (vražda Lakme). Retrieved from http://www.youtube.com/watch?v=gY2ro_wsnAg [in Czech].

Отримано: 27.02.2022